

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI
PUBLICATIONS OF THE FACULTY OF LETTERS, ISTANBUL UNIVERSITY

İSLÂM TETKİKLERİ DERGİSİ

(REVIEW OF ISLAMIC STUDIES)

Kurucusu :
Ord. Prof. Dr. Z.V. Togan

Müdür — Editor
Prof. Dr. Mahmut KAYA

Prof. Dr. Nihad M. Çetin
Hatıra Sayısı

CİLD — VOLUME : IX

EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASIMEVİ
İSTANBUL — 1995

YAHUDİLİKTE PEYGAMBERLİK VE PEYGAMBERLER

Ömer F. HARMAN

Dinler Tarihi «İnsanın, kendisinden daha üstün kabul ettiği varlıkla (kutsal-sacré) olan münasebetlerinin, bu münasebetlerin sebep ve neticeleri ile, insan davranışı üzerindeki tesirinin tarihi» diye tarif edilir¹. Din kelimesi de zaten, etimolojik olarak, iki taraf arasında, birinin emir ve hakimiyetine, diğerinin de itaat ve inkiyadına dayalı karşılıklı ilişkiyi ifade etmektedir². Şu halde varlığı kabul edilen bu üstün kudretle insan arasında bir diyalog söz konusudur. Bunun için de bir takım aracılardan (médiateurs) veya temsilcilerin (représentateurs) mevcudiyeti şarttır. Zira, diyaloga katılabilmek veya üstün kudret ile alâka kurabilmek, bu yeteneğe sahip olma temeline dayanmaktadır. Tanrı tarafından bu işle görevlendirilen kişi veya temsilci, bu yeteneği taşıyan kişidir³.

En ibtidâisinden, en müttekâmiline kadar bütün dinlerde, gizli, görünmez güçlerle irtibatı sağlayan bir takım insanların mevcudiyeti söz konusudur. Dinler Tarihinde bunlar kral, büyücü, kâhin, rahib ve peygamber olarak adlandırılır. Temsil yetkisi, kudret ve yeteneğe sahip olma esasına dayandığı için, en eski temsilci kral'dır⁴. İlkel cemiyetlerde kral'ın yanında büyücü de temsil faaliyetini yürütmektedir. Büyücünün sahip olduğu kudret, oldukça genel mahiyettedir. O sadece bir şifacı değil, aynı zamanda din adamı, bilgin ve gelecekte de haber veren kişidir. Temsilciler,

1 Michel Meslin, *Pour une science des religions*, Paris 1973, s. 7.

2 M. Abdullah Draz, *Din ve Allah İnancı*, çev. Akif Nuri, İstanbul 1986, s. 37.

3 G. van der Leeuw, *La Religion, dans son essence et ses manifestations*, Paris 1970, s. 209.

4 G. van der Leeuw, *a.g.e.*, s. 210.

görünmez güçlerle irtibata geçmek için çeşitli usûller tatbik ederler. Meselâ şamanlardaki güç, icra ettikleri musikî ve danslarla daldıkları vecde (extase) dayanır. Vecd neticesinde gücünü geliştiren şaman, bir takım üstün özellikler kazanmış olur. Vecd neticesi diyaloga geçmek, İsrail peygamberliğinin de (nebîüm veya nevîüm = nebîler) bir vasfıdır. Sosyal yapının daha karmaşık bir hal alması ve liderin, bütün kutsal faaliyetleri ifa etmesinin imkânsız oluşuyla birlikte, rahip ve ruhbanlık müessesesi ortaya çıkmıştır. Rahip, krallar kadar büyücülerin de halefidir. O, ulûhiyetle insan arasında, bir taraftan Tanrı'nın inayet ve hükümlerini insanlara nakletmek, diğer taraftan da, insanların kurban, takdime ve ibadetlerini ifaya yardımcı olmak suretiyle, aracılık yapmaktadır⁵.

Rahip, büyücü ve şaman'daki vecd haline yabancı değildir. Tonga adalarındaki gibi, ter ve titremeler içinde ve değişik bir sesle, ilahların sözünü, birinci şahıs olarak nakleden ilhamlı rahipler vardır⁶. Fakat bu, genelde ibtidâî dinlere hastır. Rahipteki bu vecd ve ilâhî gücün mevcudiyeti, âdeta donmuş ve kristalleşmiş haldedir, sabittir; belirli zaman, mekân, davranış ve sözlere bağlıdır. Halbuki büyücü ve peygamberde ise, ruhun kendilerini harekete geçirdiği, bir ihtiyacın kendisini hissettirdiği yer ve zamanda, kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

İnsanla gizli, görünmüz kudret arasında irtibat sağlayan, temsilcilik ve aracılık görevini üstlenen bir diğer grub da peygamberlerdir.

Peygamberler, rahiplere göre daha serbest şekilde, ilham ve vahye mazhar olarak aynı görevi ifa etmektedir⁷. Onlar, sadece sözcüdürler; temasa geçtikleri üstün kudretin sözlerini insanlara naklederler. Üstün varlıkla temasa geçtiklerinde, kendi varlıkları silinir, kendi benliklerinden uzaklaşır ve ilâhî kudret ile dolarlar⁸. Peygamberle şaman arasında, yapı ve şekil yönünden benzerlik olmasına rağmen, temel ve muhtevada farklılık vardır. Her ikisi

5 H. Ringgren, A. V. Ström, *Les Religions du monde*, Paris 1960, s. 30.

6 G. van der Leeuw, *a.g.e.*, s. 214.

7 H. Ringgren, A. V. Ström, *a.g.e.*, s. 30.

8 G. van der Leeuw, *a.g.e.*, s. 217.

de sözcü olmalarına karşılık⁹, peygamberlerin ilham ve mesajı, sadece kendisiyle sınırlı değildir. O, aldığı mesajı, başkalarına tebliğ ile de yükümlüdür¹⁰. Peygamber, müteâl olanla (transcendant), sadece şahsî planda irtibata geçmez; o, aldığı tebliği nakletmek durumundadır.

Peygamberlik müessesesi başta Mısır, Mezopotamya ve Kenan dinlerinde olmak üzere pek çok dinde müşahede edilmektedir. Biz, bu araştırmamızda, ilâhî kudretle insanların diyalogunda temsilci durumunda olan peygamberleri ve peygamberlik müessesesini Ahd-i Atik'deki bilgiler ışığında ele alarak, Yahudilikteki peygamberlik müessesesini ve peygamberleri açıklamaya, çeşitli özelliklerini göstermeye çalışacağız.

I. AHD-İ ATİK'DE PEYGAMBERİ İFADE EDEN TERİMLER

Yahudî kutsal kitaplarında, peygamberi ifade etmek üzere, O'nun gerek Tanrı ile gerekse İsrailoğullarıyla münasebeti açısından çeşitli tabirler kullanılmıştır.

A. *Nebî kelimesi* :

1. *Nebî kelimesinin etimolojisi* : İbrânî dilinde peygamber (prophète) karşılığı kullanılan kelime «nebî»dir. Nebî kelimesi İbrânice'de «çağırarak» anlamına gelen «nâbâ» fiilinden türemiştir ve «çağırılmış» manasına gelmektedir¹¹. «Nâbâ» fiilinin Akadça «nabû» köküne bağlı olduğu da ileri sürülmüştür. Akadça'da bu kelime, M. Ö. 3000 yılı ortalarından 1000 yılı ortalarına kadar «çağırarak» manasına kullanılmıştır. Babilonya'da kral, tanrıların çağırıldığı kimsedir; burada çağırarak manasına «nibitû» kelimesi de kullanılmıştır. Hammurabi kanununda «nabû» kelimesi, «tayin etmek» manasını da taşımaktadır¹². G. von Rad ise, İbrânî dilindeki «nebî» kelimesinin Akadça «nabû» kelimesine bağlanması

9 G. van der Leeuw, *a.g.e.*, s. 220.

10 A. Neher, *L'Essence du prophétisme*, Paris 1983, s. 10.

11 Edouard Dhorme, «Introduction», *La Bible, Ancien Testament*, Paris 1959, II, XII ; H. Cazelles, *Le Messie de la Bible*, Paris 1978, s. 29.

12 Léon Ramlot, «Prophétisme» *Dictionnaire de la Bible Supplément* (DBS), Paris 1972, VIII, 922.

meselesinde mütereddittir¹³. Nebî kelimesinin ilâh Marduk'un kati-bi ve yıllık kaderlerin yazıcısı ilâh «nabû» ile alakası olduğu da iddia edilmiştir. Kelimenin, «için için kaynamak, gürültüyle fış-kırmak» manasına olan «nb» kökünden geldiğini söyleyenler de vardır. Bu takdirde nebî, ölümlüler için kabul edilemeyen şeyleri haber vermek üzere, üstün bir gücün tesiri altında ve kat'î bir tarz-da konuşan demektir¹⁴. Bazıları da «konuşmak» manasına gelen «nb» kelimesinden türediğini ileri sürmektedirler. Çoğunluk ise, Akadça «nabû» köküne bağlama taraftarındırlar. Her ne şekilde olursa olsun bu kelimenin hem çağırarak, hem de bildirmek anlamlarına gelen bir kökten türediği anlaşılmaktadır¹⁵.

Arapça'da peygamber karşılığı kullanılan «nebî» kelimesi, hem yüksek yer manasına gelmektedir hem de haber veren demektir. Akadça'da Dicle'nin taşması için kullanılan «naba'u» ile alakalıdır.

2. *Ahd-i Atik'de «Nebî» kelimesinin geçtiği yerler*: Ahd-i Atik'de bu kelime, Tanrı'ya izafe edilerek kullanılmıştır. Sadece bir yerde Hz. Harun'dan, «Musa'nın nebisi» diye bahsedilmektedir (Çıkış, 7/1). Ahd-i Atik'de 309 kez geçen nebî kelimesi, Tevrat'ta 14 defa zikredilmektedir ki bunun da 10 tanesi Tesniye'de yer almaktadır. Mezmurlar'da 3, Hâkimler'den II. Krallar'a kadar 97, I. ve II. Tarihler, Ezra, Nehemya'da 33, Peygamber kitaplarında 154, Mersiyeler'de ve Daniel'de 4'er defa geçmektedir¹⁶. Buna göre Tevrat, Mezmurlar ve Hikmet kitaplarında toplam 17 defa geçmesine rağmen, Hâkimler'den II. Krallar'a kadar olan bölümde ve Peygamberler'de 292 defa zikredilmektedir. Bu kelime Levililer, Yeşu, Yoel, Obadya ve Nahum'da ise hiç geçmemektedir. Bunun müennes şekli olan «nebî'âh» kelimesi de Ahd-i Atik'de 6 defa geçmektedir (Çıkış, 15/20; Hâkimler, 4/4; II. Krallar, 22/14; II. Tarihler, 34/22; Nehemya, 6/14; İşaya, 8/3; Hezekiel, 13/7).

13 G. von Rad, *Théologie de l'Ancien Testament*, Genève-Paris 1968, II, 81.

14 *Introduction à la Bible*, Paris 1973, II, 340.

15 *La Bible de Jérusalem*, Paris 1961, s. 971.

16 G. Lisowsky, *Konkordanz zum hebraischen Testament*, Stuttgart 1958'-den naklen, L. Ramlot, aynı madde, DBS, VIII, 915.

a. Tevrat'ın kaynaklarında «nebî» kelimesi :

Yahvist kaynakta bu kelime geçmemektedir. Sayılar, 12/6'daki ifade, Yahvist değildir. Eissfeldt bunu «Laik» kaynağa atfetmektedir. Genelde bu kısım, Elohist kabul edilmektedir. Elohist kaynakta nebî kelimesi, bir çok defa geçmektedir (Sayılar, 11/16, 24-30; 12/2, 4-8). Hz. İbrahim (Tekvin, 20/7), Miryam (Çıkış, 15/20) hakkında ve halkla alâkalı olarak zikredilenler bu kaynağa aittir. Ruhban metninde bir defa ve Hz. Harun'la ilgili olarak geçmektedir (Çıkış, 7/1). Tesniye metninde 10 defa geçen «nebî» kelimesi, üç ayrı bab'da toplanmıştır : Tesniye XIII : Bu bâb, Yahudilikte peygamberlik yasası olarak kabul edilmektedir. Burada, hakikî peygamberliğin bir kriteri ile sahte peygamberlerin özellikleri belirtilmektedir. Tesniye XVIII : Burada, Rab Yahve'nin, Hz. Musa'ya benzer bir peygamberi, İsrailoğullarının kardeşleri arasından çıkaracağı ifade edilmektedir. Hristiyanlarca Hz. İsa diye yorumlanan bu peygamber, müslümanlara göre Hz. Muhammed'dir. Tesniye XXXIV : Bu babda da, Hz. Musa'nın gerek vahye mazhariyeti, gerekse mucizeleri yönünden, diğer peygamberlerden üstün sayılması gerektiği belirtilmektedir.

b. Tarihî kitaplarda nebî kelimesi :

Yeşu kitabında hiç geçmemekte, Hâkimler kitabında ise bir defa geçmektedir (Hâkimler, 6/8). I. ve II. Samuel kitaplarında toplam 15, I. ve II. Krallar'da 82, I. ve II. Tarihler'de ise 30 defa geçmektedir.

c. Hikmet kitaplarında nebî kelimesi :

Mezmurlar'da 3 defa geçmesine rağmen, Eyüb, Ester, Judith, Rut, Vâiz, Meseller kitaplarında hiç geçmemektedir.

d. Yazar peygamberlerde nebî kelimesi :

Amos, «nebî» sıfatını kabul etmemekte (Amos, 7/14), fakat Rab Yahve'nin peygamberler ve nezîrlere gönderdiğini ifade etmektedir. Hoşea, kendisi nebî sıfatını almamakta, diğer yandan ise, nebî kelimesini oldukça değişik anlamda kullanmaktadır (Hoşea, 4/5; 6/5; 9/7-8; 12/10). İşıya'da kelime oldukça az geçmektedir (3/2; 9/14; 28/7; 29/10; 30/10). Mika 3/5, 11'de bu kelimeyle sah-

te peygamberlerden, 3/6-7'de ise hakikî peygamberlerden bahsedilmektedir. Ahd-i Atik'de «nebi» kelimesi, hem hakikî, hem de sahte peygamberleri ifade etmektedir. S. Cohen'in sayımına göre, tarihî kitaplarda 110 defa hakikî peygamber, 21 defa sahte peygamberden, peygamber kitaplarında 74 defa hakikî, 68 defa sahte, Ahkâm kitaplarında 2 defa hakikî, 7 defa sahte, diğer kitaplarda ise 7 defa hakikî, 2 defa da sahte peygamberden bahsedilmektedir¹⁷.

B. «Hozêh» ve «Roêh» kelimeleri :

Ahd-i Atik'de peygamberi ifade etmek için kullanılan «Hozêh» ve «Roêh» kelimeleri, Türkçe Kitab-ı Mukaddes'de «gören» diye çevrilmiştir.

1. *Hozêh kelimesi* : Ahd-i Atik'de 17 defa geçmektedir : Amos, 7/12; Mika, 3/7; İşaya, 28/15; 29/10; 30/10; II. Samuel, 24/11; II. Krallar, 17/13; I. ve II. Tarihler'de de 10 defa geçmektedir. Amos 7/12'de «Hozêh» sıfatını, peygamber Amos'a, başkâhin Amatsya vermektedir ki, Amos nebî sıfatını olduğu gibi, hozêh sıfatını da kabul etmemektedir. Mika, 3/7'de, «hozêh», falcılarla bir tutulmakta, «hozîm»in utandırılacağı belirtilmektedir. İşaya, 28/15'de metin bozulmuş ve «hozêh» kelimesi, «ahid» (pactum) diye çevrilmiştir. İşaya, 29/10 ve 30/10 da ise hozîm ve nebîim yanyana kullanılmıştır. Gad, II. Samuel, 24/11; I. Tarihler, 21/9; 29/29; II. Tarihler, 29/25'de hozêh (gören) diye, II. Samuel, 24/11; I. Tarihler, 21/9; II. Tarihler, 29/25 (masoretik metin) de «Davud'un göreni» veya «Kralın göreni» diye tavsif edilmiştir. Heman, I. Tarihler, 25/55 de «kralın göreni» diye tavsif edilmiştir. Septante ve Vulgate ise burayı, «gören» diye değil de «peygamber» diye tecüme etmişlerdir¹⁸. İddo (II. Tarihler, 9/29; 12/15), Yehu (II. Tarihler, 9/2), Asaf (II. Tarihler, 29/30) da «hozêh» olarak tavsif edilmiştir. Asaf ayrıca, Heman ve Yedutun ile birlikte Davud'un hozîm'i arasında zikredilmiştir (II. Tarihler, 35/13).

17 S. Cohen, «Amos was a navi» *Hebrew Union College Annual*, XXXII, 1961, s. 175-178.

18 Léon Ramlot, aynı madde, *DBS*, VIII, 925.

2. «Roêh» kelimesi : Samuel (I. Samuel, 9/19), Hanani (II. Tarihler, 16/7, 10), başkâhin Tsadok (II. Samuel, 15/27) bu kelimeyle tavsif edilmişlerdir. I. Samuel 9/9, roêh ile nebî'nin alâkasını ortaya koymaktadır : «Evvelleri İsrailde Allah'dan sormak için gittiği zaman adam böyle derdi: Gel görene (roêh) gidelim; çünkü şimdi peygamber denilene önceleri Gören denirdi.» Bu ifadeden, nebî ile görenin aynı manaya geldiğini anlıyoruz. Ancak, I. Samuel 9/9, bütün Kitab-ı Mukaddes'lerde mevcut değildir¹⁹. Bu cümlelerin, Ezra tarafından, Kutsal yazıların yeniden tesbitinde, ilave edilmiş bir şerh olduğu nakledilmektedir²⁰.

Hozêh ve Roêh kelimelerinin, eş anlamlı ve farklı oluşlarıyla ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları, «hozêh»in Ârâmîce'den, «roêh»in ise Arapça'dan geldiğini, ikisinin de eş anlamlı olduklarını ileri sürmektedirler. Meselâ İşaya, 30/10'da hozêh, roêh'le eş anlamlıdır. İşaya, 29/10 ve II. Krallar, 17/13'de ise hozêh, nebî ile aynı anlamda kullanılmıştır.

Bununla beraber, İsrailoğullarında, peygamberin Rab Yahve ile diyalogu için başlıca iki yol vardır. Bunlardan birisi rü'yet (vision), diğeri rüya (songe)dir. İbrânîcedeki «roêh» kelimesi rü'yet sahibini (voyant), hozêh kelimesi de rüya gören'i (hôle) ifade etmektedir. Birbiri yerine de kullanılan bu iki terimden «roêh», klasik peygamberler döneminde artık «hozêh» veya «hôle» olmuştur ki muhtemelen gören (roêh)den fazla kehanet sahibi (visionnaire)dir²¹.

C. Tanrı ile münasebeti yönünden Peygamberi ifade eden terimler :

Ahd-i Atik'de, Tanrı ile münasebeti yönünden peygamberi ifade eden birçok terim yer almaktadır.

1. «Allah adamı» : Ahd-i Atik'de bu terim, sadece peygamberler için kullanılmıştır. Hiç bir kohen, bu sıfatı taşımamaktadır. Diğer taraftan, Yeremya, 35/4 hariç, ne peygamber kitaplarında ne

19 Türkçe Kitab-ı Mukaddes'de parantez içinde verilen bu ifade, *La Bible de Jérusalem ve Ancien Testament DBS*, (Traduction Oecuménique de la Bible)'da bulunmamaktadır.

20 Léon Ramlot, aynı madde, VIII, 926.

21 *Introduction à la Bible*, II, 339.

de hikmet kitaplarında bu tabir geçmemektedir. Tevrat'ta sadece bir defa Hz. Musa için geçerken (Tesniye, 33/1), daha çok tarihî kitaplarda rastlanmaktadır. Tabir, önceleri, geleceği veya gizli şeyleri gören manasına kullanılmıştır (Hâkimler, 13/6; I. Samuel, 9/6). Esaret sonrası dönemde ise, «nebî» kelimesinden daha çok kullanılmıştır.

Ahd-i Atik'de bu tabir, Musa (Tesniye, 33/1; Yeşu, 16/6; I. Tarihler, 23/14; II. Tarihler, 30/16; Ezra, 3/2; Mezmur, 90/1), Davud (II. Tarihler, 8/14; Nehemya, 12/24, 36) ve Şemaya için (I. Krallar, 12/22; II. Tarihler, 11/2) kullanılmıştır. Bu tabir hiç-bir zaman, kötü bir manada ve sahte peygamber veya kahin için kullanılmamıştır²². Bu tabir, Samuel (I. Samuel, 9/6-14), Eli (İlya) (I. Krallar, 17/24), Elişa (II. Krallar, 4/7), Hanan (Yaremya, 35/4) için de kullanılmıştır.

2. «Allah'ın kulu» veya «kul» :Bu tabirler, birçok peygamber için kullanılmıştır : Musa için «Elohim'in kulu» şeklinde : (Çıkış, 14/31; Sayılar, 12/7, 8; Tesniye, 34/5; Yeşu, 8/31; 33; 9/24; 11/12, 15; 12/6; 13/8; 14/7; II. Krallar, 18/12; II. Tarihler, 1/3), «Yahvenin kulu» şeklinde (I. Tarihler 6/34; II. Tarihler, 24/9; Nehemya, 10/30; Daniel, 9/11), Yeşu için (Yeşu, 24/29; Hâkimler, 2/8), Şilolu Ahiya için (I. Krallar, 9/36; 10/10), Yunus için (II. Krallar, 15/25), İşaya için de (İşaya, 20/3) kullanılmıştır. «Kul» ifadesine gelince Yahve gizli şeylerini kullarına bildirmekte (Sayılar, 12/6-7; Amos, 3/7), esrarını onlara açıklamakta (Daniel, 2/19, 28-29), onları insanlara göndermekte (Yeremya, 7/25; 19/19, 35/15), onlar vasıtasıyla konuşmaktadır (II. Krallar, 9/36; 14/25; 17/13, 23; 21/10; 24/2; Zekerya, 1/6; 7/12²³). Bu metinlerde, bu şekilde geçmektedir.

3. «Kullarım peygamberler» : Ahd-i Atik'in bazı yerlerinde Rab Yahve, «kullarım peygamberler» ifadesini kullanmakta, şeriatını, onlar vasıtasıyla İsrailoğullarına gönderdiğini ifade etmektedir ki

22 Léon Ramlot, aynı madde, *DBS*, VIII, 927.

23 *Kur'an-ı Kerim*'de de, peygamberlerden «kullarım», «kularımız», «kulum» diye bahsedilmektedir : Hz. Nuh (es-Sâffât, 37/81), Hz. İbrahim (es-Sâffât, 37/111), Hz. Musa ve Hz. Harun, (es-Sâffât, 37/122), Hz. İlyâs (es-Sâffât, 37/132) gibi.

şu metinlerde böyledir (II. Krallar, 9/7; 17/13, 23; 21/10; 24/2; Amos, 3/7; Hezekiel, 38/17; Yeremya, 25/4; 26/5; 29/19; 35/15; 44/4).

4. «*Haberci, Elçi*» : Ahd-i Atik'de, peygamberi ifade etmek üzere haberci-elçi (melek - messenger) ifadesi de kullanılmıştır. Ancak, peygamberi belirten bir sıfat olarak, esaret sonrası dönemde kullanılmıştır. Buna örnek olarak şu metinleri gösterebiliriz : (İşaya, 42/19; 44/26; II. Tarihler, 36/15, 16; Haggay, 1/13; Malaki, 3/1).

Elçi, kral ile tebaası arasında bir aracıdır. Yahve de, İsrailoğullarının kralı olduğuna göre, aracılık görevini yapan elçiler de peygamberleridir. Arapça'da, peygamberi ifade etmek üzere kullanılan «rasul» kelimesi de elçi manasındadır.

D. *İsrailoğulları ile münasebeti yönünden peygamberi ifade eden tabirler :*

1. *Bekçi* : Kelime asıl manasıyla «sürülerin bekçisi» (I. Samuel, 17/20), «tarlaların bekçisi» (Yeremya, 4/17) şeklinde kullanıldığı gibi, mecazî olarak, peygamber için de kullanılmıştır (İşaya, 21/11, 12; 62/6). Peygamberler, Tanrı adına kavmi koruyan, onları inzâr eden kişilerdir (Hezekiel, 33/7).

2. *Mecnûn* : Ahd-i Atik'in bazı yerlerinde (Hoşea, 9/7; II. Krallar, 9/11-13), peygamberler için bu tabir kullanılmıştır.

Görüldüğü gibi, Ahd-i Atik'de, peygamberi ifade etmek üzere çeşitli terimler kullanılmıştır. Bu terimlerin hepsi de peygamberlerin değişik yönlerini göstermektedir. Üstün bir kudret tarafından göreve çağrılışı sebebiyle «nebî», insanlar için meçhul olan bilgileri nakledişi sebebiyle «hozêh ve roêh» (gören), Tanrı'nın kulu ve elçisi olması hasebiyle de «kul» ve «elçi» diye tavsif edilmiştir. Diğer taraftan, Allah'ın emirlerini kollayıp gözeten, insanları kötülükten sakındıran kişi olması hasebiyle de bekçi (şâhid) ve uyarıcı (münzir) denilmiştir. İlâhî vahyi alış esnasında ortaya çıkan fizyolojik ve psikolojik değişiklikler ile, ilk planda insanlara garip gelebilecek ilâhî esrarı bildirmeleri sebebiyle de akılsız ve mecnûn dahi denilmiştir. Ahd-i Atik'de yer alan bu terimlerin hemen hepsinin İslâmî literatürde de kullanıldığını görmekteyiz.

II. PEYGAMBERLİK MÜESSESESİ :

A. Peygamberliğin temel vasıfları :

Yahudilikte peygamber, Tanrı'nın, iradesini insanlara tebliğ edip, onlara öğretmek için yetki verdiği kişidir²⁴. Yahudilikteki peygamberlik kavramının temel vasfı, Tesniye kitabının XVIII. bâbında verilmiştir ki bu, peygamberliğin temel yasası olarak kabul edilebilir. Rab Yahve ile İsrailoğulları arasında çeşitli dönemlerde yapılan ahdin, hem şartlarını hatırlatmak hem de tatbikatını sağlamakla görevli müesseselerden biri ve başlıcası peygamberlik tir.

Rab Yahve, Hz. Musa'ya, sözlerini ağzına koyacağı ve emredeceği her şeyi insanlara söyleyecek kişi göndereceğini beyan etmiştir (Tesniye, 18/18). Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, peygamber, Tanrı'dan birtakım emirler alan kişidir. Başka bir kaynaktan bilgi alan peygamber sayılmamaktadır. Bu da, başka ilâhlar veya kendileri adına konuşanların sahte peygamber sayıldıklarını göstermektedir. Peygamberin, en az bunun kadar önemli diğer özelliği ise, Rabbin sözlerini ve emirlerini insanlara tebliğ etmesidir. Şu halde, sadece ilahî emirler almak yetmemekte, bunların insanlara tebliğ edilmesi de gerekmektedir. Hz. Musa, takdis, doktrin, ilâhî şeriat karşısındaki tutumu ve tebliği açısından, kendisinden sonra gelen peygamberlerin modelidir. Peygamber, otoritesini Tanrı'dan almaktadır. Bu, çeşitli vesilelerle ifade edilmiştir : «Peygamber kullarıma emretmiş olduğum sözlerim ve kanunlarım» (Zekarya, 1/6), «Ordular Rabbinin, kendi ruhu ile önceki peygamberler eliyle göndermiş olduğu şeriatı ve sözleri» (Zekarya, 7/12) gibi. Şu halde, peygamberliğin temel vasıflarını şöyle sıralayabiliriz :

- 1 — Peygamberlerin aslî görevi, vahye aracılık etmeleridir.
- 2 — Peygamberler, üstün bir kudretin hakimiyeti altında olduklarının farkındadırlar (İşaya, 8/11; Hezekiel, 1/3).
- 3 — Onlar sadece Tanrı ile ferdi bir münasebet için değil, fakat kavimleri nezdinde tamamlamak zorunda oldukları belirli

24 *Nouveau Dictionnaire Biblique*, Suisse 1979, s. 621.

bir görev ile de yükümlüdürler (İşaya, VI, Veremya, I; Hezekiel, I-III).

4 — Onlar, görevi kendilerine emanet edileni olduğu gibi (sadatle) nakletmek olan (Yeremya, 23/8) elçilerdir (Haggay, 1/13).

5 — Mesajları karşısında, kendi varlıkları öylesine silinir ki, genellikle, doğrudan kendileri konuşuyormuş gibi, birinci şahıs kipi kullanırlar (İşaya, I; 10/5; XIII; Yeremya, 2/26-3/5; Hezekiel, VI-VII).

6 — Onlar, Tanrı'nın ağzı mesabesinde dirler (Çıkış, 4/15-16; Sayılar, 22/38; 23/5, 12, 16; Tesniye, 18/18; Yeremya, 1/9; 5/14; 15/19).

B. Vahiy anlayışı :

Yahudilikte vahyin sahib ve kaynağı Rab Yahve, muhatabı insan, aracısı ise peygamberdir. Rab Yahve'nin emir ve isteklerini İsrailoğullarına ileten peygamberin bilgi kaynağı vahiydir. Yahudilikte vahiy şu şekillerde olmaktadır :

1. *Teofani* : Vahyin en kestirme yolu, hiç bir aracı olmaksızın, Rab Yahve'nin kendini göstermesidir. Tanrı'yı doğrudan doğruya görmek, sadece Hz. Musa'ya bahşedilmiştir (Sayılar, 12/6-8).

2. *Rüya - rüyet* : Rüyada Yahve ile irtibat, Tanrı'nın hoşnud olduğu bazı şahıslarla alakalı olarak, Ahd-i Atik'de yer almaktadır. Bu, ilâhî bilgiyi elde etmenin meşru yollarından biridir. Hz. Yakub rüyâ ile teyid edilmiştir (Tekvin, 28/11-14). Hz. Yusuf'a istikbâli, rüyada bildirilir (Tekvin, 37/5). Hz. Süleyman, rüya yoluyla emirler almaktadır (I. Krallar, 3/4-5). Ahd-i Cedid de, Tanrı'nın, rüya yoluyla, insanlarla irtibatını kabul etmektedir (Rasul-lerin İşleri, 9/10-11). «Eğer aranızda bir peygamber varsa, ben Rab, rüyette ona kendimi bildireceğim rüyada onunla söyleyeceğim» (Sayılar, 12/6) ifadesi, Hz. Musa dışında, diğer peygamberler için söz konusudur. Buna rağmen, her rüya gören veya rüyette müşahede eden makbul sayılmamaktadır. Genellikle onlar sahte peygamber olarak nitelendirilmektedir (Tesniye, 13/1-3; Ye-

remya, 23/27-28, 32; 27/9; 29/8; Zekarya, 10/2). Bâbil esareti bu yalancı peygamberlerin tesirlerini daha da artırdıkları dönemdir.

3. *Rabbin İzzetinin tecellisi* : Ahd-i Atik'de, Rab Yahve'nin, sadece seçtiği kullara değil, bütün halka, izzetiyle tecelli ettiği belirtilir. Bu iki şekilde olmaktadır :

Rabbin izzetinin bütün yeryüzünü doldurması şeklinde olanı ki burada (Sayılar, 14/21; İşaya, 40/5; 42/8; 48/11) izzet, Yahve'nin kudretinin, yaratma olayı ve olaylara müdahalesi şeklinde tezahürüdür.

Diğer şekil ise, Rabbin izzetinin, dolaylı olarak değil de doğrudan tezahürüdür. Hz. Musa, Rabbin izzetini görmek istediğinde, Rabbin yüzünü görme izni verilmemiştir. Çünkü «insan beni görüp de yaşayamaz» (Çıkış, 33/20) denilmektedir. Sayılar 12/6-8'deki ifade ise, Rabbin yüzü değil de, «Rabbin silueti» diye çevrilmiştir²⁵.

4. *Tanrı'nın kelâmı* : Kelâmî vahyin, İsrailoğullarının en büyük imtiyazı olduğu ve bununla, Yahve'nin kavmini taltif ettiği kabul edilmekle beraber (Tesniye, 4/8; Mezmur, 142/20), Rab Yahve'nin doğrudan bütün halka hitap ettiğini görmüyoruz. Ahd-i Atik'deki bazı bölümler, herkesin, Yahve'nin sesini işittiğini işaret etse bile (Tesniye, 4/10-13), halk, doğrudan Tanrı'nın sesine muhatap olmaktan korkmaktadır (Çıkış, 20/18). Tanrı'nın kelâmı bütün halka yöneliktir, ancak Yahve, halka hitap etmek için araçlar ve sözcüler kullanmaktadır. Kelâmın araçları ve sözcüleri ise peygamberlerdir. Sadece Hz. Musa, diğerlerinden farklıdır ve onları aşar (Sayılar, 12/6-8; Tesniye, 18/15-19; 34/10). Peygamberlerle birlikte artık, «Yahve dedi, konuştu» ifadesi yerine «Rabbin sözü falan'a geldi» kalıbı kullanılmaktadır ve bu kalıb, Yeremya'dan itibaren devamlı kullanılır olmuştur (Yeremya, 1/2, 4, 11, 13; Hezekiel, 3/16; Zekarya, 4/8).

Rab Yahve'nin kelâmı, sadece peygamberlere gelmektedir. Yahudilik'te kanonik peygamberlerin dışında, Hz. Âdem (Tekvin, 2/16; 3/9-19), Kâin (Kabil) (Tekvin, 4/6-15), Hz. Nuh, (Tekvin, 6/13; 7/1) ile onlarca kral kabul edilen Hz. Davud ve Süleyman'a da gelmiştir.

25 *Ancien Testament* (TOB), Paris 1980, s. 285.

5. *İlâhî ruh* : Vahyin gelişinde ve değişik şekillerinde vasıta olan, Yahve'nin ruhu, Kutsal Ruh'tur. Hz. Musa'yı, hem peygamber olarak, hem de kanun koyucu olarak yönlendiren bu ruhtur (Sayılar, 11/25-27; Tesniye, 34/9; İşaya, 43/11). Yahve, İsrailoğullarına gerek şeriatı, gerekse sözlerini Ruh'u vasıtasıyla göndermiştir (Zekarya, 7/12). Yine kendi ruhuyla ve peygamberleri vasıtasıyla onlara karşı şahadet etmiştir (Nehemya, 9/30). Yahudilikte peygamberler, hep bu Ruh ile harekete geçirilmişlerdir (II. Samuel, 23/2; İşaya, 42/1; 59/21, 61/1; II. Tarihler, 15/1; 20/14; 24/20).

Şu halde, yahudilikte peygamberler, rüya veya rüyet halinde Rab Yahve ile diyalog kurabilmekte; ilâhî kelâm, kutsal ruh veya melek aracılığı ile peygambere iletilmektedir.

C. *Peygamberliğin Verilişi* :

1. *Ortaman ve psikolojik durumun farklılığı* : Yahudi dinindeki ruhbanlık, Harun neslinden gelen, Levi sıbtından olan, sadece erkeklere has ve miras yoluyla intikal eden bir müesese iken (Çıkış, 28/1-43), peygamberlik, cinsiyet ve kabile ayırımı gözetmemektedir. Hz. Musa, Levi sıbtından (Çıkış, 2/1-10), Samuel, Efraim sıbtındadır (I. Samuel, 1/1-20). Onun Levi sıbtına bağlanması, daha sonraya aittir (I. Tarihler, 6/28). Yeremya (1/1) ve Hezekiel (1/3), ruhban sınıfından gelmekteydi. Peygamber Elişa, İssakar sıbtındandı (I. Krallar, 19/17, 19). Amos, muhtemelen hayvan yetiştiricisi ve büyük sürü sahibidir (Amos, 7/14). İşaya, Tsefanya ve muhtemelen Daniel (1/1-3), asil ailelerden gelmektedirler. Bu peygamberlerin çoğunun bir mesleği ve sosyal bir mevki vardı. Diğer taraftan, Hz. Musa'nın dili ağırdır (Çıkış, 4/10), Samuel, başına gelenleri hemen anlayamamış (I. Samuel, III), Yeremya, halk karşısında konuşmaktan çekinmiş konuşma bilmediğini ve çocuk olduğunu ileri sürmüştür (Yeremya, 1/6).

Şu halde, peygamberler, farklı ortamlara mensuptur ve değişik sosyal çevrelerden gelmektedir.

2. *Peygamberliğe hazırlama*: Yahudiliğe göre, Allah, dilediğine, dilediği zaman peygamberlik verir, fakat peygamber olacak kişiyi-

nin eğitilmiş olması ve kemâle ermesi gerekmektedir²⁶. Ancak, Ahd-i Atik'de, peygamberlerin, peygamber olmadan önceki dönemleriyle ilgili bilgiler çok azdır. Peygamberin, peygamberliğe hazırlanma dönemine dair bilgiler, bir kaç peygamberle sınırlıdır. Yeremya ile ilgili olarak Rab şöyle demektedir : «Ana karnında sana şekil vermeden önce seni tanıdım ve sen doğmadan önce seni takdis ettim; seni milletlere peygamber ettim» (Yeremya, 1/5). İşıya kendi hakkında da şöyle demektedir : «Ana rahminde iken Rab beni çağırıldı; anamın karnında iken adımlı andı» (İşıya, 49/1)²⁷.

3. *Peygamberlik yaşı* : Ahd-i Atik'de genç yaşta peygamber olanlar vardır : Samuel, daha çocuk iken, Rabbin sözüne muhatap olmuştur (I. Samuel, 3/1-20). Yeremya da çocuk yaşında Rabbin sözünü duymuştur : «Ve bana Rabbin şu sözü geldi : Ana karnında sana şekil vermeden önce seni tanıdım ve sen doğmadan önce seni takdis ettim, seni milletlere peygamber ettim. Ve ben dedim : Ah, Ya Rab Yehova, işte ben söz söylemek bilmiyorum, çünkü çocuğum» (Yeremya, 1/4-6)²⁸. Fakat pek çoğu, daha geç yaşlarda peygamber olmuşlardır. Tevrat'ta belirtildiği üzere Hz. Musa'nın 80, Hz. Harun'un 83 yaşında peygamber oluşları bir yana bırakılırsa (Çıkış, 7/7), diğer peygamberlerin çoğu, olgunluk yaşlarında görevlendirilmişlerdir. Peygamber olduklarında İşıya çoluk çocuk sahibi, Hezekiel, Hulda ve Hoşea ise evli idiler (II. Krallar, 22/14; Hoşea, 1/2).

4. *Peygamber oluş* : Ahd-i Atik'de, çeşitli kişilere peygamberliğin verilmesi ile ilgili hikayelerde bir takım ortak özellikler bulmak mümkündür. N. Habel, bu tür anlatımları Gideon - Musa - Yeremya ve İşıya - Hezekiel diye iki gruba ayırmakta, peygamber oluş hadisesinde 6 temel unsurun mevcudiyetini öne sürmektedir²⁹. Bunlar :

26 İbn Meymün, *Delâletü'l-Hâirîn*, Ankara 1974, s. 395.

27 Daha dünyaya gelmeden önce, ileride verilecek görev için hazırlama, Samson (Hâkimler, 13/5) için de söz konusudur.

28 Yeremya'nın, «ben çocuğum» sözünün, daha olgunluk çağına gelmediğinin bir ifadesi olduğu söylenmektedir. bkz. *Ancien Testament (TOB)*, s. 894 dipn. 1.

29 Léon Ramlot, aynı madde, *DBS*, VII, 974.

- a) Karşılaşma
- b) İlk hitap
- c) Görevlendirme
- d) Çekimsizlik ve itiraz
- e) Teminat
- f) Mucize veya alâmet'tir.

Bu altı unsurun en belirgin şekilde ortaya çıkışı, Gideon'un peygamberlik kıssasında yer almaktadır (Hâkimler, 6/11-17) :

a) *Karşılaşma* : Peygamber olacak kişinin ilahî güçle karşılaşması, genelde, toplumdaki bir kriz anına tesadüf etmekte ve o şahıs, gündelik işleriyle meşgul olurken, âniden vuku bulmaktadır. Gideon'a Rabbin meleği, İsrailoğulları Midyânîlerin tehdidi altında ve bir hayli zor durumda iken görünmüştür. Rabbin meleği görüldüğünde Gideon, buğday dövmekle meşguldu (Hâkimler, 6/11^b - 12^a).

Hız. Musa, ilahî hitab'la karşılaştığında, İsrailoğulları, Mısırda, Firavun'un zulmü altında idi (Çıkış, 1) ve Hız. Musa, kayınpe-
derinin sürülerini otlatıyordu (Çıkış, 3/1). Amos, sürünün arka-
sında çobanlık yaparken, Rabbin sözü gelmiştir (Amos, 7/14-15).

b) *İlk hitab* : Gideon'a, Rabbin meleği, ilahî yardımın kendi-
siyle beraber olduğunu bildirir (Hâkimler, 6/12^b-13). Hız. Musa'ya
ise, bizzat Rab Yahve hitap eder (Çıkış, 3/4^b-9). Diğer peygamber-
lere de, Rabbin sözü, çeşitli şekillerde gelmektedir.

c) *Görevlendirme* : Gideon'a, «Bu kuvvetinle git ve İsrail'i
Midyan'ın elinden kurtar, seni göndermedim mi» denir (6/14).
Böylece peygambere bir görev verilmekte ve onu yapması isten-
mektedir.

Peygamber oluşun, beraberinde getirdiği temel unsur, görev-
lendirme olgusudur. Bu, aynı zamanda elçilik vasfının da ortaya
çıkması demektir. Çünkü inananlar nazarında peygamber, gerçek
manâda Allah'ın elçisidir. Peygamberin getirdiği tebliğ de Allah'dan
gelmektedir. Yahudî kutsal kitaplarında, peygamberin elçilik vas-
fını açıkça görmekteyiz. Hız. İbrahim'e peygamberliğin gelişinde

bu özellik mevcuttur (Tekvin, XII). Hz. Musa'nın peygamberliğinde de aynı özellik bulunmaktadır. Horeb'de ilahî vahye muhatap olduğunda Hz. Musa ile Rab Yahve arasında şu konuşma geçer Rab Yahve :

— «Şimdi git, kavmim olan İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarmak için seni Firavun'a gönderiyorum.» Hz. Musa :

— «İşte ben İsrailoğullarına gittiğim zaman onlara; Atalarımızın Allah'ı beni size *gönderdi* desem ve onlar bana onun ismi nedir derlerse, onlara ne diyeyim?» Rab Yahve :

— «Ben ben olanım, İsrailoğullarına böyle diyeceksin. Beni size «Ben im *gönderdi*» (Çıkış, 3/10, 13-15) şeklinde cevap verir.

Hz. Musa'nın halefi olan İsrail peygamberleri de aynı şekilde Rab Yahve tarafından gönderilen elçilerdir :

İşaya, rüyette, Rabbin sesini işitir : «Kimi *göndereyim* ve bizim için kim gidecek?»

— İşte ben, beni *gönder*.

— Git ve bu kavme söyle ... (İşaya, 6/8-9).

— Yeremya için «Ben seni onlara *gönderiyorum*» (2/4), «Ve peygamberlik etsin diye Rabbin Tofete *göndermiş* olduğu Yeremya ...» (Yeremya, 19/14) ifadesi yer almakta, Hezekiel için ise «Ve bana dedi : Âdem oğlu, İsrailoğullarına, bana karşı isyan etmiş olan asi milletlere seni *gönderiyorum*» (Hezekiel, 2/3) denilmektedir. Şâloah (göndermek) fiilinin kullanılmadığı yerlerde ise, git (lêkh) ve kalk (qûm) fiilleri kullanılmaktadır³⁰ (Hoşea, 1/2; Amos, 7/15; Yunus, 1/2; 3/2).

Hz. İsa da, Allah tarafından gönderilmiş olduğunu ifade eder. O, peygamber İşaya'nın şu sözlerini tekrarlayarak : «Rabbin ruhu üzerimdedir. Beni, fakirlere müjdeyi..... haber vermeğe *gönderdi*» (Luka, 4/18-20) demektedir. Yuhanna incilinde ise «Şimdi ise beni *gönderene* gidiyorum» (16/5). «Ben onlarda ve sen ben de, ta ki bir olmak üzere tamamlanmış olsunlar; ve beni senin *gönderdiğini* ve beni sevdiğin gibi, onları sevdiğini dünya bilsin» (17/23) ifadesi yer almaktadır.

30 Roger Arnaldez, *Trois messagers pour un seul Dieu*, Paris 1983, s. 32.

Peygamberin «elçilik» vasfı, İslâm ve Hz. Muhammed için de söz konusudur. İslâmiyetteki Kelime-i Şehadet, Hz. Muhammed'in, Allah'ın rasûlü olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca pek çok ayette de, onun rasûl olduğu bildirilmektedir (Âl-i İmrân 3/144; el-Ahzâb, 33/40; el-Feth, 48/29). Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de, çeşitli dönemlerde muhtelif kavimlere rasûller gönderildiği bildirilmektedir : el-Mâide, 5 70; er-Ra'd, 13/38; el-Mü'minûn, 23/32; Gâfir, 40/78; vb.

d) *Çekimserlik ve İtiraz* : Gideon, bu ilahî görev karşısında çekimser davranır. «Ve ona dedi. Ah efendim, İsraili ne ile kurtarayım? İşte benim ailem Manassede en fakirdir ve ben babamın evinde en küçüğüm» (6/15). Aynı endişe ve çekimserliği diğer peygamberlerde de görmekteyiz. Meselâ Hz. Musa'ya, Firavun'a gitme ve İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarma görevi verildiğinde o, «Ben kimim ki Firavun'a gideyim ve İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarayım» (Çıkış, 3/1) demiş, ayrıca da, İsrailoğullarının, kendisine inanmayıp sözünü dinlemeyeceklerini beyan etmiş (Çıkış, 4/1), söz adamı olmadığını, ağzının ve dilinin ağır olduğunu söylemiştir (Çıkış, 4/10). Yeremya'ya Rabbin sözü geldiğinde o, «Ve ben dedim : Ah ya Rab Yehova! İşte ben söz söylemek bilmiyorum, çünkü çocuğum» (Yeremya, 1/6) diyerek itiraz etmiştir.

e) *İlahî teminat* : Gideon'un itirazı üzerine Rab Yahve «Mutlaka seninle beraber olacağım ve Midyanîleri bir adammış gibi vuracaksın» (Hâkimler, 6/16) diyerek ona teminat vermiştir.

Peygamberin görevini yapması, ilahî teminatla teyid edilmiştir. Hz. Musa'ya «Gerçekten ben seninle olacağım» (Çıkış, 3/12), Yeremya'ya «Ben çocuğum, deme; çünkü kime seni gönderirsem gideceksin ve sana emrettiğim her şeyi söyleyeceksin. Onların yüzünden korkma; çünkü seni kurtarmak için ben seninle beraberim» (Yeremya, 1/7-8), Hezekiel'e «Ve sen âdem oğlu, senin yanında çalılar ve dikenler olsa bile, akreplerin arasında otursa da o adamlardan korkma» (Hezekiel, 2/6) denilerek, ilahî yardımın kendileriyle birlikte olduğu teyid edilmiştir.

f) *Mucize* : Peygambere, Tanrı'nın onunla beraber olduğunun bir alâmeti olmak üzere bir takım mucizeler verilmektedir. Gideon, «Eğer şimdi gözünde lütuf buldumsa, benimle söyleşen sen olduğuna dair bana alâmet göster» (6/17) diyerek, bir alâmet iste-

mektedir. Aynı husus, Hz. Musa'ya vadedilmekte (Çıkış, 3/12), ona çeşitli mucizeler verilmektedir (Çıkış, 4/1-9). Yeremya'nın peygamberliğine bir alâmet olmak üzere, Rab, eliyle onun ağzına dokunmakta ve sözlerini ağzına koymaktadır (Yeremya, 1/9).

D. Hakikî peygamberlik ve özellikleri :

Ahd-i Atik'de, hakikî peygamberin yanında, sahte peygamberlerin mevcudiyeti de ifade edilmekte, hatta bunlardan bazılarının isim ve yaptıkları da nakledilmektedir. Hakikî peygamberleri, sahtelerinden ayıracak temel ölçüler nelerdir? Yahudî kutsal kitapları bunları şu şekilde belirtir.

Tebliğ'in doğruluğu : (Tesniye, 13/1-5; İşaya, 8/20). Hakikî peygamberin söylediği, Tanrı, ibadet ve ahlâkî vecibeler hususunda, şeriatın ta'limine uygun olmalıdır. Eğer, peygamber olduğunu iddia edenin söyledikleri, On emir'den ayrılıyorsa, o, Allah adamı değildir. Bu sebeptendir ki, Rab Yahve'den başka ilâhlara kulluğu önerenler, yalan, hırsızlık, zina gibi yasak fiilleri tavsiye eden ve yapanlar hakikî peygamber değildirler.

Verilen haberlerin tahakkuku : (Tesniye, 18/21-22). Ahd-i Atik, hakikî peygamberin bir özelliği olarak, verdiği haberin tahakkuk etmesini göstermektedir. Eğer bir kişinin, gelecekle ilgili haberi tahakkuk ederse o, hakikî peygamberi tahakkuk etmezse, yalancı peygamberdir. Ancak bu özellik, haberin verildiği zamana yönelik ve hemen kâbil-i tatbik değildir. Ahd-i Atik'de, sadece bir kere, peygamber Yeremya ile sahte peygamber Hananya arasında cereyan eden bir vak'a sebebiyle bu husus açıkça gösterilmiştir.

Alâmetler izharı : (Çıkış, 4/8; İşaya, 7/11-14). Peygamberler, bir takım alâmetler de göstermektedirler. Ancak sadece alâmetler, yeterli değildir. Zira bazıları ya tesadüfî veya yalan olmaktadır (Tesniye, 13/1, 2; Çıkış, 7/11-22). Yahudîlikte nübüvvet dört şekilde gerçekleşmektedir³¹ :

1. Nebî, melek tarafından kendisine gelen vahyin rüya veya rü'yette olduğunu açıklar (Tekvin, 31/11; 46/2; Sayılar, 22/8).

31 İbn Meymûn, *Delâletü'l-Hâirîn*, Ankara 1974, s. 423-424.

2. Nebî, rüya veya rüyette olduğunu zikretmeksizin, sadece meleğin hitabını zikretmekle yetinir (Tekvin, 25/1; 35/10; 22/11, 19; 6/13; 8/15). 3. Melek zikredilmez, söz Allah'a nisbet edilir, fakat kelâmın rüya ve rüyette olduğu açıklanır (Tekvin, 15/1). 4. Nebî'nin, ne meleği ne de rüyeti zikretmeksizin sadece kelâmı nakletmesidir (Tekvin, 12/1; 31/3; Yeşu, 3/7; 8/1; Hâkimler, 7/2; Hezekiel, 24/1; 37/1). Bu dört şekilden birisiyle söylemek nübüvvet, söylenen de nebîdir³².

E. Sahte peygamberler :

Sahte peygamberleri ifade eden kelimeler, Masoretik metin ve Yunanca tercümede farklıdır. Yunanca tercümede, Pseudoprofeta» kelimesi kullanılırken, Masoretik metin, bunlar için «nebi» demektedir. Sahte peygamberleri hakikî peygamberlerden ayıran temel özellikler nelerdir? Ahd-i Atik'de peygamberlik yasası olarak kabul edilen Tesniye, XVIII, bu konuda iki ölçü koymaktadır :

1. Onlar Rab Yahve dışında başka ilâhlara kulluk etmeyi önerirler (Tesniye, 18/20; 13/2-4). Başka ilâhlar adına konuşmak, Ahd-i Atik'in başka yerlerinde de, sahte peygamberlerin vasfı olarak zikredilmiştir : Baal adına peygamberlik edenler (I. Krallar, 18/19; Yeremya, 2/8; 23/13) gibi.

2. Tesniye'de yer alan ikinci ölçü, peygamberin verdiği haberin gerçekleşip gerçekleşmemesi hususudur (Tesniye, 18/22). Bu hüküm, haberin söylendiği an için geçerli değildir. Zira, geleceğe dair verilen bu tür haberlerin tahakkuku için uzun süre beklemek gerekmektedir ki o takdirde de, haberi veren kişinin, bu haberi verdiği anda gerçek ve sahte diye nitelendirilmesi mümkün olmaktadır. Zaten Yeremya 28/2-17'deki hadisenin dışında, hiçbir gerçek peygamber böyle bir teste tâbi tutulmamıştır. Yeremya 28/2-17'deki hadise şöyledir. Peygamber Hananya, Peygamber Yeremya'ya, Rab Yahve'den naklederek «Babil kralının boyunduruğunu kırdım. Babil Kralı Nebukadnetsar'ın bu yerden alıp Babil'e götürmüş olduğu Rab evinin bütün takımlarını iki yıl müddet içinde bu yere getireceğim» der. Yeremya da «Amin, Rab öyle

32 İbn Meymûn, *a.g.e.*, s. 425.

etsin; Rab evinin takımlarını ve bütün sürgünleri Babil'den bu yere geri getirmek için peygamberlik ettiğin sözleri Rab yapsın» der. Fakat daha sonra Yeremya'ya Rabbin şu sözü gelir : «Git ve Hananya'ya söyleyip de : Rab şöyle diyor : Sen odun boyunduruğu kırdın fakat onun yerine demir boyunduruk yaptın; çünkü İsrailin Allah'ı, orduların Rabbi şöyle diyor : Bâbil kralı Nebukadnetsara kulluk etsinler diye bütün bu milletlerin boynuna demir boyunduruk koydum...» ve peygamber Yeremya Hananya peygambere dedi : Şimdi dinle ey Hananya, seni Rab göndermedi; fakat sen bu kavmi yalana güvendiriyorsun». Metinden de anlaşılacağı gibi, Yeremya, Hananya'nın sahte peygamberliğini anlayamamış, ancak Rab Yahve'nin bildirmesi üzerine işin farkına varmıştır. André Neher, hakikî peygamberliğin sahtesinden ancak sezgi ile ayrılabilceğini belirtirken³³ bu hususta çeşitli ölçüler de ileri sürülmüştür. Yukarıdakilere ilaveten, şu hususlar da, sahte peygamberliğin vasıflarındandır :

3. Rab Yahve adına yalan söylerler (Yeremya, 23/16-32; I. Krallar, 22/5-28; Hezekiel, 13-17, 19; Mika, 13/11; Zekarya, 13/14).

4. Aslı olmayan şeyleri haber verirler (Yeremya, 5/31; 6/13; 14/14; 23/26; Hezekiel, 13/2, b 3, 17).

5. *Ahlâksızlık* :

a. *Zina* : Yeremya peygamber, sahte peygamberlerin zina ettiklerini bildirmektedir (Yeremya, 23/14; 29/23). b. *Sarhoşluk* : İşıya peygamber, sahte peygamberlerin içkiden sendelediklerini, şarap düşkünü olduklarını belirtmektedir (İşıya, 28/7-8; Mika, 2/11). c. *Hırsızlık* : Peygamber Hezekiel, onların, halkın değerli şeylerini ve hazineleri çaldıklarını bildirmektedir (Hezekiel, 22/25). d. *Yalan* : Yalancılık da onların vasfıdır. Hem Rab Yahve adına yalan söylerler, hem de çeşitli hadiselerle ilgili yalan haberler verirler (İşıya, 9/15). e. *Hilekârlık* : Yeremya, 6/13.

6. *Dinsizlik* : Rab Yahve, Yeremya'ya şöyle der : «İşte ben onlara pelin otu yedireceğim ve öd suyu içireceğim. Çünkü dinsizlik bütün memlekete Yeruşalim peygamberlerinden çıktı» (Yeremya, 23/15).

33 André Neher, *a.g.e.*, s. 99.

7. *Yalanca düşler* : Yeremya, 23/25, 32; 29/8-9.

8. *Aşırı iyimserlik* : Yeremya, 6/14.

Talmud da, sahte peygamberlerin özelliklerini şöyle sayar³⁴ :

1. Tanrı göndermediği halde, onun adına konuşmak (Tesniye, 18/20). Bunun örneği Kenaananın oğlu Tsedekiya'dır (I. Krallar, 22/11).
2. Tanrı'nın başkasına verdiği görevi kendisine verilmiş gibi göstermek. Bunun örneği ise Hananya'dır (Yeremya, 28/2-17).
3. Başka ilâhlar adına konuşmak. Buna örnek de Baal peygamberleridir.

Mendelsohn ise, ölçüler konusunda, Tesniye, 13/6'ya istinad ederek şu hususları ileri sürer³⁵ :

1. *Dinî ve ahlakî yön*
2. *Şeriata uygunluk*
3. *Musa ile mutabakat*

Eğer bu üç husus gerçekleşmemişse, o, sahte peygamberdir.

Sahte peygamberlerle ilgili olarak şu iki noktaya işaret etmek gerekir :

1. *Büyü ve kehanet tipi* : Bunlar, büyücüler, falcılar, afsuncular ve bazı düş görücüler grubudur ki, önceden bilme yolu ile geleceğe dair haber verirler. Bunları gerçek peygamberlerden ayırmak kolaydır. Bunlar için Tesniye, 13/1-6 ölüm cezası vermektedir.

2. *Rüya yoluyla peygamberlik* : Her ne kadar, Yeremya, 23/25-28, rüya yolu ile peygamberliği, ilhamın aşağı bir şekli olarak görüyorsa da, rüya yolu ile peygamberlik meşrudur. Çünkü Rab Yahve, Hz. Musa ile açıkça, ağız ağıza söyleyeceğini bildirirken, diğer peygamberlerle rüyada söyleyeceğini, kendisini rüyada bildireceğini ifade etmektedir (Sayılar, 12/6-8). Şu halde rüya yolu ile peygamberlik, Ahd-i Atik'e göre, hakikî peygamberliğin bir özelliğidir. Ancak, rüya ile peygamberlik, sahte peygamberlerin de bir vasfıdır (Tesniye, 13/1-3; Yeremya, 23/25-28, 32; 27/9; 29/8; Zekarya, 10/2).

34 S. Mendelson «Prophet (False)», *The Jewish Encyclopedia*, X, 212.

35 Léon Ramlot, aynı madde, *DBS*, VIII, 1047.

Hakikî peygamberi sahtesinden ayırmada, sadece ahlâkî ölçülerin yetersizliği de savunulmuştur. Zira, Hoşea'nın bir fahişe ile evlenmeye mecbur tutulması, Yeremya'nın prensler karşısındaki farklı tavrı (Yeremya, 38/24-27) bununla bağdaşmamaktadır. Fakat nasıl olursa olsun hakikî peygamberlerde, diğerlerinde bulunmayan ahlâkî bir din anlayışı ve tebliğ söz konusudur³⁶.

Acaba kişinin sahit olduğu «gönderilme şuuru» veya «gizli bir güçle dolma» duygusu yeterli ölçü olabilir mi? Bu ölçünün sübjektif olduğu, sahte peygamberlerde de bulunabileceği görülmektedir. Yeremya, XXVIII'deki Hananya'da olduğu gibi.

Sahte peygamberlerin güçlerini nereden aldıkları meselesine gelince, bu çeşitli dönemlere göre değişmektedir: İlk dönemlerde otoritelerini, peygamberler zümrelerinden almakta idiler³⁷. Mikaya ben Yimlah'dan itibaren ise, bu selâmet (şalom) peygamberleri, daima kral ve mabedin yanında yer almışlardır. Halbuki gerçek peygamberler, yeri geldiğinde, krala ve mabeddeki uygulamalara karşı çıkmışlardır. Bu iki grup arasındaki fark daha çok;

a) Tanrı'nın gerçek sözünü muhtevası ve halk tarafından tasvibi ile;

b) peygamberlerin hayat ve ızdırabının buna tanıklığı meselesinde toplanmaktadır. Zira sahte peygamberler, sadece, toplumun hoşuna gidecek şeyleri bildirip, selâmet tellallığı yaptıkları halde, hakikî peygamberler, zor karşısında kaçmadan, her türlü tehlikeye göğüs germektedirler (Yeremya, 6/10, 17; Hezekiel,33/-32).

Sahte peygamberlerin cezalandırılması meselesine gelince, Ahd-i Atik, onların öldürüleceklerini bildirmektedir (Tesniye, 13/1-6). İsrail tarihinde, peygamber İlya'nın emri üzerine 450 Baal peygamberi ile 400 Aşera peygamberinin öldürülmesi (I. Krallar, 18/19-40) ile Kral Yehu'nun bütün Baal peygamberlerini (II. Krallar, IX, X) öldürtmesinin dışında, sahte peygamberlerin öldürülme hadisesine rastlamıyoruz. Fakat, tarihin garip cilvesidir ki

36 Léon Ramlot, aynı madde, *DBS* VIII, 1044.

37 G. von Rad, *Die falschen propheten*, s. 109'dan naklen L. Ramlot, aynı madde, *DBS*, VIII, 1049.

Yeremya, Zekarya ve Yahya gibi hakikî peygamberler de öldürülmüştür.

F. Kadın Peygamberler :

Yahudilikte, peygamberlik kabîle ve cinsiyet ayırımı gözetmemektedir. Bu sebeple, Yahudî kutsal kitapları, kadın peygamberlerden de bahsetmektedir. İbrânice'de, kadın peygamber karşılığı kullanılan «ne'biâh» kelimesi Ahd-i Atik'de altı defa geçmektedir. Kadın peygamberler şunlardır :

Miryam (Çıkış, 15/20) : Hz. Musa ve Hz. Harun'un kızkardeşidir. Hz. Musa, sandık içinde nehre bırakıldığında, sandığı uzaktan takip eden odur (Çıkış, 2/4-8). Kızıldeniz geçildikten sonra, Miryam, diğer kadınlarla birlikte, tef ve rakslarla, bu hadiseyi kutlamıştır (Çıkış, 15/20-21). Miryam, Ahd-i Atik'e göre peygamberdir. İsrailoğullarını sevk ve idare ile görevlendirilen kardeşleri ile beraber zikredilir (Mika, 6/4).

Debora (Hâkimler, 4/4) : Lappidot'un eşidir. Rama ile Beytel arasında, kendi adını taşıyan hurmalıkta ikamet edip, İsrailoğullarını yönetmiştir. O hem peygamber hem de hâkimdir (Hâkimler, 4/5).

Hulda (II. Krallar, 22/14; II. Tarihler, 34/20) : Kral Yoşiya zamanında yaşayan bir kadın peygamberdir. Şallum'un eşi olup, Kudüs'ün tahribini ve kral'ın, felaketten önce öleceğini haber vermiştir (II. Krallar, 22/12-20; II. Tarihler, 34/20-28).

Noadya (Nehemya, 6/14) : Nehemya zamanında yaşamış bir kadın peygamberdir.

İşaya peygamberin eşi (İşaya, 8/3) : İşaya, eşinden, peygamber diye bahsetmektedir.

G. Peygamber, rahip, hikmetli kişi ve kral münasebeti :

Ahd-i Atik'de, dinî alanda söz sahibi olan üç grup insandan söz edilmektedir ki bunlar Peygamber, Kohen, İntiyar (Hikmetli adam)dır. Bunların temel vasıfları : Peygamber için söz ve rü'yet, kohen için şeriat, hakîm için de öğüttür (Yeremya, 18/18; Heze-

kiel, 7/27). Bu üç grupta aynı sıraya konmayan ve fakat Tanrı'nın kelâmına muhatap olup, Tanrı'nın ruhu ile kuşatılan ve ahdin takipçisi olan bir dördüncü tip daha vardır ki o da kraldır. Rab Yahve ile İsrailoğulları arasında çeşitli dönemlerde yapılan ve tekrarlanan ahdin savunucusu ve takipçisi olan bu grupların birbirleriyle alakası nedir?

1. *Kohen* : Kitab-ı Mukaddes'in Türkçe tercümesinde «kâhin» diye karşılanan kelime, İbrânicede kohen'dir. Kohen, din adamı veya rahip karşılığıdır. Arapçadaki kâhin kelimesiyle alâkası vardır. Kelimenin etimolojik yapısıyla ilgili çeşitli görüşler mevcuttur³⁸. Kohenlik atama ile olmakta ve miras yoluyla devam etmektedir. İsrailde ruhban sınıfı, dinî gelenekleri koruyan, usûl ve menseklerin tamamlanmasıyla, insanların ulûhiyetle irtibata geçmesini sağlayan bir müessesedir. Başlangıçta bu, belli bir kast'ın değil, kabîle şeflerinin göreviydi. Hâkimler döneminde ise Levili önem kazanmıştır. İsrail tarihinde, Yoşıya'nın reformuna kadar, peygamberlik ön plandadır. Belli bir dönemde, bu iki müessese arasında da bir denge söz konusu ise de, II. Mabel döneminde, ruhban sınıfı, ön plana geçmiştir. I. Samuel, 2/28'de kohen'in görevi şu şekilde belirtilmiştir. «Mezbahıma çıkmak, buhur yakmak, önümde efod giymek için, kendime kohen olarak, İsrailin bütün sıbtlarından onu seçtim.» Tesniye, 33/8-10'da verilen bilgiler, M. Ö. VIII. asrın ilk yarısına aittir ve kohen'in görevleri arasında «senin hükümlerini Yakub'a ve şeriatını İsrail'e öğretecekler» hususunu da eklemektedir. Şu halde kohen'in, biri ibadetle diğeri de dinin öğretilmesiyle ilgili iki temel görevi vardır. Ruhban metnine göre, ibadetle ilgili olanlar, Kohen - Levili'nin ilk ve aslı görevidir. Peygamber ve kohen, görevlerinin farklı oluşuna rağmen, Tanrı'nın bilgisinden, hakim kişi (ihtiyar) ile beraber (Yeremya, 18/18; Hezekiel, 7/26) sorumludurlar (Malaki, 2/7). Diğer taraftan, her iki grup da, aynı Tanrı'ya tapan, aynı dinî merasimlerde bulunan insanlardır. Bununla beraber, peygamberler, zaman zaman onları kınayıp tenkid etmişlerdir. Peygamberlere göre kohenler :

38 J. Auneau, «Sacerdoce», *Dictionnaire de la Bible, Supplément*, Paris 1985, X, 1197-1199.

- a) Şeriatın görevlileridir (Yeremya, 18/18; Malaki, 2/7).
- b) Davranışlar hakkında hüküm verirler (Tesniye, 33/10; Hezekiel, 44/23; Haggay, 2/11).
- c) Halkın öğretimiyle görevlidirler (Hoşea, 4/6; Nehemya, VIII)

Fakat onlar :

- a) Allah'ın şeriatını (Tevrat'ı) unutmuşlardır (Hoşea, 4/6).
- b) Şeriatı öğretmemişlerdir (Yeremya, 2/8; Hezekiel, 7/26).
- c) Allah'ın şeriatını zorlamışlar, mukaddes şeyleri bozmuşlar, murdarla tahiri bildirmemişlerdir (Hezekiel, 22/26).
- d) İçkiden sendelemektedirler, şarap düşkünüdürler (İşaya, 28/7).
- e) Makdisi bozmuşlardır (Tsefanya, 3/4).
- f) Para karşılığında çalışmaktadırlar (Yeremya, 5/31; Mika, 3/11).
- g) Dinsizdirler, bozulmuşlardır (Yeremya, 23/11).
- h) Tanrının adını hor görmüşlerdir (Malaki, 1/6).

2. *Hikmetli adam* : Yeremya 18/18'de, İsrailoğullarının dinî hayatındaki üç otorite ve özellikleri verilmektedir. Bunlardan biri de Hikmetli adam'dır. «Öğütçüler» adı da verilen bu grup, İşaya 1/26'da hâkimlerle birlikte, Mika, 3/9; Eyüb, 3/14'de ise krallardan hemen sonra zikredilmektedir. Onlar ayrı bir grup oluşturmakta idiler. Bâbil esareti öncesinde, hakim, hikmetiyle övünen kişiydi. O, hayatta ve siyasette başarılı olmanın yollarını biliyordu. Bu tür hakimlere karşı, peygamberler, Allah'ın hikmetini işaret ediyorlardı (İşaya 31/1-3). Hatta Yeremya, onlara karşı şöyle diyordu : «Biz hikmetliyiz ve Rabbin şeriatı bizdedir diye nasıl söylüyorsunuz? Fakat işte yazıcıların yalancı kalemi yalan düzdü. Hikmetli adamlar utandılar, yıldılar ve ele geçtiler. İşte onlar, Rabbin sözünü kendilerinden attılar» (Yeremya, 8/8-9). Bunların yanında, gerçek hikmet sahipleri de vardı. Hz. Süleyman'ın hikmeti, hem Tyr Kralı (I. Krallar, 5/21; II. Tarihler, 2/11-12), hem Saba Melikesi (I. Krallar, 10/1-9; II. Tarihler, 9/1-8), hem de diğer-

leri tarafından (I. Krallar, 10/23-24; II. Tarihler, 9-22-23) bilinmekteydi.

3. *Kral* :İsrail kralı, Rabbin Mesihidir. «Rabbin Mesihî» tabiri sadece Saul için değil (I. Samuel, 26/9, 11, 16, 23; II. Samuel, 1/14, 16), Davut için de kullanılmıştır (II. Samuel, 19/22). Başlangıçta krallık, Yahve'nin krallığını istememek şeklinde ortaya konmuştur. Çünkü İsrail'in gerçek kralı, Rab Yahve'dir (I. Samuel, 12/12). İsrail'de kralın yetkileri, krallık hukuku (Tesniye, XVII) ile belirlenmiştir. İsrail'de kralın görevi, Yahve önünde kavmi temsil etmektedir. Halkın temsilcisi olarak o, ruhban sınıfının teşekkül etmediği dönemde, ruhbanlık görevlerini de ifa etmektedir. Mabedlerin yönetiminden sorumludur. Kültü organize eder. Kurban takdim eder, halkı takdis eder. Şefaata için dua eder, keten efod kuşanır. Kral kabul edilen Hz. Davud, ahid sandığının nakline başkanlık etmiş (II. Samuel, 6/14), takdimeler sunmuş (II. Samuel, 6/13, 17-18; 24/18, 21, 25), kavmi takdis etmiştir (II. Samuel, 6/18). Hz. Süleyman, dinî merasime başkanlık etmiş (I. Krallar, 8/1), takdimeler arzetmiş (I. Krallar, 8/5, 62-63), cemaati takdis etmiştir (I. Krallar, 8/14, 55). Fakat bütün bunlara rağmen, kralın kohen olduğu söylenemez. Ne başlangıçta, ne de tarihî seyri içinde, kral için «kohen» vasfı söz konusu değildir. O ancak, ibadetle ilgili gözetim hakkına sahiptir. Ancak, İsrail'de şef ve krallar da peygamberlik karizmasına iştirak ediyorlardı. Onlar da Rabbin sözüne muhatab oluyor ve ilahî ruhla doluyorlardı: Hz. Musa'dan sonra, İsrailoğullarının liderliğini yapan Yeşu, kendisinde ilahî ruh bulunan kişiydi (Sayılar, 27/18) ve Rab, Musa ile olduğu gibi, onunla da beraberdi (Yeşu, 3/7). İlk kral olan Saul'un üzerine Rabbin ruhu kuvvetle gelmiş, o da peygamberlik etmişti (I. Samuel, 10/6). Aynı şekilde, Rabbin ruhu, Davud'un üzerine kuvvetle gelmiş (I. Samuel, 16/13), Rab Yahve, Hz. Süleymana, gece rüyasında hitabederek emirlerini bildirmiştir (I. Krallar, 3/4-14; 9-10).

III. PEYGAMBERLİK MÜESSESESİNİN TARİHİ GELİŞİMİ :

Yahudilikte peygamberlik Hz. Musa ile başlamaktadır. O, sadece kanonik peygamberlerin bir prototipi değil, aynı zamanda,

din ve dünya işlerinin bir elde toplanmasının da temsilcisidir³⁹. Yahudiliğe göre O'nun ilk ve en büyük peygamber olması, halkına Yahve ibadetini getiren, kabile sisteminden daha gelişmiş hukuk ve adalet duygusunu veren kişiliğinden kaynaklanmaktadır. Zira, Tevrat, onun vasıtasıyla, İsraille verilmişti. Biz bu bölümde, Hz. Musa'dan önceki dönemi kısaca değerlendirecek, Hz. Musa'dan sonraki gelişimi tedkik edeceğiz.

A. Hz. Musa'dan önceki dönem :

Şer'i peygamberliğin Hz. Musa ile başlamasına rağmen, daha önceki dönemde de peygamberler gelmiştir. Ahd-i Atik'de «nebi» kelimesi, ilk defa Hz. İbrahim hakkında kullanıldığı için yahudilikte peygamberlik onunla başlamaktadır. Her ne kadar Hz. İbrahim, İshak, Yakub ve Yusuf birer aşiret reisi (= patriyark) olarak kabul ediliyorsa da onlar, «göçebe kabile şeyhlerinden daha fazla hususiyetler taşımaktadırlar»⁴⁰. Buna göre ibranî geleneğinde peygamberlik Hz. İbrahim ile haber verilmekte, Hz. Musa ile doğmaktadır⁴¹.

Hz. İbrahim : O, «peygamber» kelimesinin her iki manasıyla da tam bir peygamberdir. Yani hem «çağrılmış» (nebi) hem de «gönderilmiş» (rasul)dir. Onun, «çağrılmış» olduğunu gösteren ifadeler, Tevrat'ta mevcuttur. En belirgin olanı «Ve Rab Abram'a dedi : Memleketinden ve akrabandan yanından ve babanın evinden sana göstereceğim memlekete git...» (Tekvin, 12/1) ifadesidir. Diğer taraftan, oğlunu kurban etmesi için onu İbrahim adıyla çağırması (Tekvin, 22/1, 11) da onun, Rab Yahve tarafından çağrıldığını göstermektedir. O, aynı zamanda ilahî mesajı tebliğ etmek üzere insanlara da gönderilmiştir. Fakat onun cemaati, ailesiyle sınırlıdır. «Kendisinden sonra oğullarına ve evi halkına salâh ve adalet yapmak için Rabbin yolunu tutmalarını emretsin diye onu seçtim; ta ki Rab onun hakkında söylemiş olduğu şeyi İbrahim'in üzerine getirsin» (Tekvin, 18/19). Hz. İbrahim hem «nebi» hem de «roêh»dir. Çünkü o, Rabbin hem kelâmına muhatap olmuş, hem de rü'yet yoluyla Rabbin vahyini almıştır.

39 J. F. Mcc, «Prophetism» *The Jewish Encyclopedia*, X, 213.

40 André Neher, *a.g.e.*, s. 13.

41 André Neher, *a.g.e.*, s. 13.

B. Hz. Musa dönemi :

Hz. Musa, peygamberliğin bütün hususiyetlerini kendisinde toplamış ve kendisinden sonrakilerin asli tipi olan bir peygamberdir. Onun dışında bütün peygamberlere vahiy, melek vasıtasıyla geldiği halde⁴² o, Rab Yahve ile yüz yüze görüşmüştür. Hz. Musa'nın kendisinden önceki peygamberlerden farkı şudur : Rab Yahve, Hz. İbrahim, İshak ve Yakub'a «Kâdir olan Allah» olarak görüldüğü halde, Hz. Musa'ya «Yahve» adıyla malum olmuştur (Çıkış, 6/3)⁴³. Ahd-i Atik'de bu hususta çelişki mevcuttur. Çıkış, 6/3, Rabbin, Yahve adıyla ilk defa Musa'ya malum olduğunu ifade ederken, Tekvin, 4/26, Yahve adını ilk kullananın, Şit'in (Seth) oğlu Enoş olduğunu nakletmektedir. Hz. Musa'nın, kendisinden sonraki peygamberlerden farkı ise, Tesniye, 34/12 de şöyle belirtilmektedir : «Musa gibi Rabbin yüz yüze bildiği bir peygamber daha İsrailde çıkmadı.» Zira Rab Yahve «eğer aranızda bir peygamber varsa, ben Rab, rüyette ona kendimi bildireceğim, rüyada onunla söyleyeceğim. Kulum Musa öyle değildir, bütün evimde sadıktır, onunla remz ile değil, açıkça, ağız ağıza söyleyeceğim ve Rabbin suretini görecek» demektedir (Sayılar, 12/6-8).

İbn Meymun, onun mucizeler konusunda da farklı olduğunu belirterek şöyle der : «Hz. Musa dışındaki peygamberlerin mucizelerine sadece bir grup insan şahid olmuştur, fakat Hz. Musa'nın mucizelerini ise hem bütün İsrailoğulları, hem de Firavun ve Mısırlılar görmüştür»⁴⁴. (Tesniye, 34/10-12).

C. Hz. Musa'dan Samuel'e kadar :

Yeşu'dan başlayarak Samuel'e kadar devam eden dönem, daha çok karizmatik peygamberlik dönemidir. Bu dönemde siyasî iktidar sürekli olarak Tanrı'nın seçtiği, Onun ruhuyla kuşatılan kişilere aittir. Ruh birdenbire gelmekte, seçilen kişi, fizikî ve manevî güçle dolmaktadır. İlahî seçim, keyfi ve şartıctır. Kadınlara ve Yeftan gibi kanun kaçaklarına da ilâhî ruh gelmektedir (Hâkimler, 11/3).

42 İbn Meymun, *Delâletü'l-Hâirîn*, Ankara, 1974, s. 401.

43 İbn Meymun, *a.g.e.*, s. 402.

44 İbn Meymun, *a.g.e.*, s. 402.

İlahî ruh tarafından görev tevcihi ve seçimin keyfiliği, peygamberî tecrübenin unsurlarıdır ve bu manada «hâkim» de peygamberdir⁴⁵. Zaten hâkim'lerin hepsi de peygamberdir⁴⁶.

Ahd-i Atik, Yeşu'dan sonra İsrailoğullarının yönetimiyle meşgul olan hâkimlerin sayısını 12 olarak vermektedir. Bunlar arasında bulunan Debora, Ahd-i Atik'te kadın peygamber olarak takdim edilen kişidir. O, aynı zamanda hâkim'dir. Samson ise, hem nebi hem de nezîr'dir⁴⁷. O, Samuel ve Yeremya gibi, daha doğmadan peygamberliğe hazırlanmıştır. Gideon da hem hâkim, hem peygamberdir.

XI. asrın sonuna doğru, İsrailde ortaya çıkan kriz, karizmatik liderlik olan hâkimler döneminin yerine krallık dönemini getirmiştir. İşte bu kriz dönemi, artık «nebiim» denilecek olan peygamberlerin, gruplar halinde sahneye çıkmasına sebep olmuştur.

D. Samuel :

Hâkimlerin sonuncusu olan Samuel, hem nezîr, hem de nebîdir. Ahd-i Atik'de Samuel hem kohen, hem gören, hem hâkim, hem de krallığa geçişi sağlayan kişi olarak takdim edilmiştir. Bu, çeşitli geleneklerin onu kendilerinden biri olarak gösterme arzularının neticesidir. Bu geleneklerin sonuncusu ise onu, bir Levili olarak takdim etmektedir (I. Tarihler, 6/12). Halbuki I. Samuel 1/1'e göre o, Efraim kabilesindedir.

Samuel, kendini tamamiyle Rabbe adanmış bir «nezîr»dir. Bir mücadele adamıdır. Yaptığı mücadele hem siyasî, hem de askerîdir. O, yenilmiş olan İsrailoğullarının, tekrar kendi benliklerine kavuşmalarını sağlamış, Filistin işgalini durdurmuş, cihad ilan etmiştir. Veraset yoluyla intikal eden bir krallık sistemine karşı peygamberlerin tavrı, en müşahhas misalini Samuel'de bulur. Yahve, İsrailin yegâne ve tek kralı iken, halkın kral isteyişi üzerine

45 A. Neher, *a.g.e.*, s. 170.

46 A. Neher, *a.g.e.*, s. 13.

47 A. Neher, *a.g.e.*, s. 171. İsrailoğullarından «nezirim» adı verilen grup, sarap içmeyen, saçını kesmeyen, zühd içinde yaşayan insanlardır ki, aynı zamanda cihad için hazırlıklıydılar. Nezirim ile ilgili kural, Sayılar VI'da vaz edilmiştir.

Saulü kral olarak mesheder. O, Tanrı'nın gerçek ve ısrarlı sözcüsüdür⁴⁸.

E. *Samuel döneminde peygamberlik hareketi* :

Samuel döneminde peygamberlik, başlıca iki özelliğiyle kendini gösterir :

1. *Kollektif oluş* :İsrail tarihinde ilk defa olmak üzere bu dönemde peygamberler, başlarında «baba» denilen birinin bulunduğu birlikler halinde ortaya çıkarlar. Bunlara «peygamber oğulları» denilmektedir. M. Ö. XI. asrın başlarında ortaya çıkan bu hareket, IX. asrın sonuna kadar varlığını sürdürür.

2. *Vecd hali* :Zümreler halinde bulunan bu nebiim'in diğer özelliği ise, kendisinden geçme (extase) halidir. Bunlara peygamberlik görevinin tevcihi, sadece ruh'un gelmesi ve fizikî, manevî gücün artmasıyla sınırlanmamaktadır. Vecd ve coşku, kendinden geçmeğe sebep olmakta, hezeyanvari davranışlar, elbiseleri çıkarıp atma ve bitkinlik halleri ortaya çıkmaktadır (I. Samuel, 19/22-24). Kral Saul, böyle bir grupla karşılaşmıştır. Samuel döneminde, böyle pek çok grubun mevcudiyeti söz konusudur. Onlar, zümreler halinde yaşamakta, şarkı söyleyip dans etmekte, musikî aletleri kullanmaktadırlar.

Bu nebîlerin şamanlara, büyücülere benzedikleri de ileri sürülmüştür. Onlar tam cezbeğe kapılıp kendilerinden geçmektedirler. Bunların, Frigya, Fenike ve Grek peygamberlerine benzediği, hatta onlardan İsrailoğullarına geçtiği de iddia edilmektedir. Zira, Frigya ve Fenike peygamberliğinin temel karakteri, vecd halidir. Grek peygamberliğinin temel özelliği ise kollektif oluşudur. M. Ö. XI. asır İsrail peygamberliğinde bu iki vasıf da mevcuttur. Bu sebeple onun Frigya'da ortaya çıkan, oradan Fenike'ye geçen peygamberlik türünün bir devamı olduğu iddiası ortaya atılmıştır⁴⁹. Ancak buna şu noktalarda itiraz edilmektedir: Fenike peygamberliğindeki vecd hali, kişiyi, kanlı bir takım davranışlara itmektedir

48 A. Neher, *a.g.e.*, s. 183.

49 A. Neher, *a.g.e.*, s. 185; A. Lods İsrail, *Des origines au mili en du XIIIe siècle avant notre ère*, Paris 1969, s. 444.

ki bu, IX. asır İsrail peygamberliğinde ortaya çıkmaktadır. Meselâ Baal peygamberleri, yüksek sesle bağırmakta ve vücutlarından kan akıncaya kadar kılıçlar ve kargılarla kendilerini yaralamaktadırlar (I. Krallar, 18/28). Halbuki M. Ö. XI. yüzyılda bu hareket görülmemektedir. Diğer taraftan bu vecde dayalı peygamberlik M. Ö. XI. ve IX. asırlarda görülmekte, X. asırda görülmemektedir.

Her halü kârda, halk Saul'ün bu tür peygamberlerden oluşuna şaşırmakta (I. Samuel, 19/18-24), Amos, onlardan olmadığını sık sık beyan etmektedir (Amos, 7/14). Ayrıca, gerçek nebilere hem ruh, hem de kelâmın geldiği, bu tür nebilere ise sadece ruhun geldiği de ifade edilmiştir.

Diğer taraftan bu nebiler'in kült'le olan yakın alâkalarına da işaret etmek gerekir. «Nebiîm» zümreleri birer kült mahalli olan yerlerde yaşamaktadırlar. Samuel de sadece nebi ve «gören» değildir. O, ruhban'a ait görevleri de yapmaktadır.

F. Krallık döneminde peygamberlik :

Krallık, İsrail dinî hayatında köklü değişikliklere sebep olmuştur. Krallığın başlangıcında Şilo mezbahının yıkılışıyla birlikte, kohenler de görevlerinden olmuşlardır. Buna karşı peygamberlerin tavrı iki şekilde kendini göstermiştir : Bu dönemin en büyük peygamberi olan Samuel, daha sonra da rahip-peygamberleri bir araya getiren teşkilat, kült peygamberliğinin en büyük desteği olmuştur. Hz. Davud ahid sandığını, yeni başkentine taşıdığında. Kudüs, Şilo'nun oynadığı rolü üstlenmişti. Artık «nebiîm», Kudüs'e bağlıydı ve oraya yerleşmişti. Davud döneminin nebileri de Samuel dönemindekiler gibi mûsikî icra ediyorlardı ve müşterek ilham sözkonusuydu. Hz. Davud'un saltanatında, kült peygamberliğini elinde tutan bu grup, sürgün'e kadar bu görevi yürütmüştü.

Bu dönemde iki önemli şahsiyet kendisini gösterir : Gad ve Natan.

Gad, Hz. Davud'un kaçak dolaştığı zamandan itibaren, ona bağlı kalan bir «gören»dir. Davud'a Yahuda'ya dönmesini öğütlemiştir, (I. Samuel, 22/5), sayım sebebiyle onu kınamış (II. Samuel,

Saulü kral olarak mesheder. O, Tanrı'nın gerçek ve ısrarlı sözcüsüdür⁴⁸.

E. *Samuel döneminde peygamberlik hareketi* :

Samuel döneminde peygamberlik, başlıca iki özelliğiyle kendini gösterir :

1. *Kollektif oluş* :İsrail tarihinde ilk defa olmak üzere bu dönemde peygamberler, başlarında «baba» denilen birinin bulunduğu birlikler halinde ortaya çıkarlar. Bunlara «peygamber oğulları» denilmektedir. M. Ö. XI. asrın başlarında ortaya çıkan bu hareket, IX. asrın sonuna kadar varlığını sürdürür.

2. *Vecd hali* :Zümreler halinde bulunan bu nebiüm'in diğer özelliği ise, kendisinden geçme (extase) halidir. Bunlara peygamberlik görevinin tevcihi, sadece ruh'un gelmesi ve fiziki, manevî gücün artmasıyla sınırlanmamaktadır. Vecd ve coşku, kendinden geçmeğe sebep olmakta, hezeyanvari davranışlar, elbiseleri çıkarıp atma ve bitkinlik halleri ortaya çıkmaktadır(I. Samuel, 19/22-24). Kral Saul, böyle bir grupla karşılaşmıştır. Samuel döneminde, böyle pek çok grubun mevcudiyeti söz konusudur. Onlar, zümreler halinde yaşamakta, şarkı söyleyip dans etmekte, musiki aletleri kullanmaktadırlar.

Bu nebilerin şamanlara, büyücülere benzedikleri de ileri sürülmüştür. Onlar tam cezbeyle kapılıp kendilerinden geçmektedirler. Bunların, Frigya, Fenike ve Grek peygamberlerine benzediği, hatta onlardan İsrailoğullarına geçtiği de iddia edilmektedir. Zira, Frigya ve Fenike peygamberliğinin temel karakteri, vecd halidir. Grek peygamberliğinin temel özelliği ise kollektif oluşudur. M. Ö. XI. asır İsrail peygamberliğinde bu iki vasıf da mevcuttur. Bu sebeple onun Frigya'da ortaya çıkan, oradan Fenike'ye geçen peygamberlik türünün bir devamı olduğu iddiası ortaya atılmıştır⁴⁹. Ancak buna şu noktalarda itiraz edilmektedir: Fenike peygamberliğindeki vecd hali, kişiyi, kanlı bir takım davranışlara itmektedir

48 A. Neher, *a.g.e.*, s. 183.

49 A. Neher, *a.g.e.*, s. 185; A. Lods İsrail, *Des origines au mili eu du XIIIe siècle avant notre ère*, Paris 1969, s. 444.

ki bu, IX. asır İsrail peygamberliğinde ortaya çıkmaktadır. Meselâ Baal peygamberleri, yüksek sesle bağırmakta ve vücutlarından kan akıncaya kadar kılıçlar ve kargılarla kendilerini yaralamaktadırlar (I. Krallar, 18/28). Halbuki M. Ö. XI. yüzyılda bu hareket görülmemektedir. Diğer taraftan bu vecde dayalı peygamberlik M. Ö. XI. ve IX. asırlarda görülmekte, X. asırda görülmemektedir.

Her halü kârda, halk Saul'ün bu tür peygamberlerden oluşuna şaşırmakta (I. Samuel, 19/18-24), Amos, onlardan olmadığını sık sık beyan etmektedir (Amos, 7/14). Ayrıca, gerçek nebîlere hem ruh, hem de kelâmın geldiği, bu tür nebîlere ise sadece ruhun geldiği de ifade edilmiştir.

Diğer taraftan bu nebîler'in kült'le olan yakın alâkalarına da işaret etmek gerekir. «Nebîim» zümreleri birer kült mahalli olan yerlerde yaşamaktadırlar. Samuel de sadece nebi ve «gören» değildir. O, ruhban'a ait görevleri de yapmaktadır.

F. Krallık döneminde peygamberlik :

Krallık, İsrail dinî hayatında köklü değişikliklere sebep olmuştur. Krallığın başlangıcında Şilo mezbahının yıkılışıyla birlikte, kohenler de görevlerinden olmuşlardır. Buna karşı peygamberlerin tavrı iki şekilde kendini göstermiştir : Bu dönemin en büyük peygamberi olan Samuel, daha sonra da rahip-peygamberleri bir araya getiren teşkilat, kült peygamberliğinin en büyük desteği olmuştur. Hz. Davud ahid sandığını, yeni başkentine taşıdığına. Kudüs, Şilo'nun oynadığı rolü üstlenmişti. Artık «nebiim», Kudüs'e bağlıydı ve oraya yerleşmişti. Davud döneminin nebîleri de Samuel dönemindekiler gibi mûsiki icra ediyorlardı ve müşterek ilham sözkonusuydu. Hz. Davud'un saltanatında, kült peygamberliğini elinde tutan bu grup, sürgün'e kadar bu görevi yürütmüştü.

Bu dönemde iki önemli şahsiyet kendisini gösterir : Gad ve Natan.

Gad, Hz. Davud'un kaçak dolaştığı zamandan itibaren, ona bağlı kalan bir «gören»dir. Davud'a Yahuda'ya dönmesini öğütlemiş, (I. Samuel, 22/5), sayım sebebiyle onu kınamış (II. Samuel,

24/11), bir mezbah yapmasını söylemiştir (II. Samuel, 24/18). Levililerin mabede bağlanma işi Gad'a nisbet edilir (II. Tarihler, 29/25).

Natan, Samuel'in kitaplarında daha çok yer işgal eden bir nebidir. Davud'un hayatındaki üç önemli kararda, asıl peygamber rolünü o üstlenmektedir ki bunlar da, Mabedin inşa tasarısı, (II. Sam. VII), Kralın zina edişi ve cinayeti (II. Sam XII), Davud tahtının varisi meselesidir (I. Kral. 1/15-48). Bu üç durumda da onun görüşü muteber olmuştur.

G. *Krallığın parçalanmasından sonraki dönem :*

Kuzey krallığında : Araştırmalar, peygamberliğin, kuzey krallığında daha yaygın olduğunu göstermektedir. Mika ben Yimlah'dan Elişa'ya kadar, kuzey krallığında, ister fert olarak ister grup olarak peygamberleri bulmak mümkündür (II. Krallar, 2/4, 5, 4/38). Fakat burada Baal peygamberlerinin faaliyetleri söz konusudur. Peygamber Eli'nin onlarla yaptığı mücadele ve 450 Baal, 400 Aşere peygamberini öldürmesi, Ahd-i Atik'de nakledilir. Samuel, Silo'lu Ahiyyah, Mika ben Yimlah, İlya, Elişa, Amos, Hoşea, Ahab'ın fikir danıştığı 400 peygamber, Yehu'nun naklettiği peygamberler, «Peygamber oğulları» teşkilatı da yine kuzey krallığına aittir.

Güney krallığında : Güney krallığında peygamberlik kuzeydeki gibi değildir. Güneyde daha çok, Kudüs Levilileri hakimdir⁵⁰. Yahuda da krallık yapan Asa'nın döneminde Azaryahu adındaki peygamber, putperestliğe karşı mücadele etmiştir (II. Tarihler, 15/1-7). Onun peygamber oluşu, eski peygamberlere benzemektedir (Sayılar, 24/2; I. Samuel, 10/6, 10/19-20, 23; I. Tarihler, 12/18; II. Tarihler, 20/14; 24/20). Peygamber Azaryahu'nun koyduğu şu prensip, peygamberlerin ahlâkî düşüncelerini temellendirir : «Siz Rab ile beraber olduğça, o sizinle beraberdir. Siz onu ararsınız, kendini size buldurur» (II. Tarihler, 15/2).

50 A. Neher, *a.g.e.*, s. 191.

H. Yazar peygamberler :

Ahd-i Atik'de kendilerine nisbet edilen yazıların bulunduğu peygamberlere bu ad verilmektedir⁵¹. Ahd-i Atik'deki bu yazıları, gerçekte peygamberlerin kendileri değil de talebeleri yazdıkları halde, yahudî geleneği, yazıların bu peygamberlere aid olduğunu kabul etmektedir. Yazar peygamberlere aynı zamanda klasik veya kanonik peygamberler de denilmektedir⁵². İlk yazar peygamber, Peygamber Elisha'nın vefatından yaklaşık 50 yıl sonra, VIII. yüzyılda görev yapan Amos'tur.

Klasik peygamberleri, kronolojik olarak şu şekilde gösterebiliriz :

1. VIII. yüzyılda görev yapanlar : Amos, Hoşea, Mika, İşaya, Obadya, Yoel, Yunus.
 2. VII. ve VI. yüzyıllarda görev yapanlar : Tsefanya, Nahum, Habakuk, Yeremya.
 3. Esaret dönemi peygamberleri : Hezekiel.
 4. Pers dönemi peygamberleri : Haggay, Zekarya, Malaki.
- Yahudilikte peygamberlik, Malaki ile sona ermektedir.

S O N U Ç :

Yahudilikte peygamberlik ve peygamberler mevzuunda yaptığımız bu çalışmadan şu neticeleri çıkarabiliriz :

1. Ahd-i Atik'de, peygamberlerle ilgili çeşitli terimler kullanılmıştır : Tanrı tarafından göreve çağrılmaları sebebiyle «nebi», insanlara gönderildikleri için «haberci - elçi» (rasul), Tanrı karşısında durumları açısından «kul», «Allah adamı», rüyet yoluyla vahiy almaları sebebiyle «roêh», rüyada ilâhî vahye muhatab oldukları için «hozêh», gizli, görünmez güç ile irtibatları ve bilinmeyi haber vermeleri sebebiyle «mecnûn», «deli» diye ifade edilmişler-

51 *La Bible de Jérusalem*, Paris 1961, s. 976.

52 *La Bible de Jérusalem*, Paris 1961, s. 973.

dir. Bu tabirlerden «nebi» ve «hözeh», sahte peygamberler için de kullanılmıştır.

Bunlardan «nebi» (rasul), «kul», «mecnun» tabirleri, Kur'ân-ı Kerim'de de peygamberler için kullanılmaktadır.

2. Gizli, görünmez güçlerle temasa geçme açısından peygamberle büyücü ve şaman arasında bir benzerlik söz konusu olsa da, temelde büyük farklar vardır. Şaman ve büyücü'nün, cin, şeytan gibi güçlerle de teması söz konusu iken, İsrail peygamberi Rab Yahve ile diyalog halindedir. Şaman ve büyücünün verdiği haber, belli şahıslarla ve mahdut bir zaman dilimiyle sınırlı iken, Peygamberin mesajı, bütün toplumla ve daha uzun bir süreyle alâkalıdır. Şaman ve büyücü, kendileriyle istişare ve kendilerine gelen bir istek üzerine görevlerini yaparken, peygamberde bu, daha çok, toplumun içine düştüğü büyük krizlerde veya ilahî ahde sadakatın zayıfladığı dönemlerde ortaya çıkmaktadır. Peygamberin bildirdiği, mutlak manada gelecekle alâkalı değildir. Onun mesajı, insanlar için meçhul olan ilahî bilginin ifade ve izahıdır.

3. Yahudilikte, peygamberlerin bilgi kaynağı Rab Yahve'dir. Bilgiyi elde etme yolları ise, Rab ile yüz yüze görüşme (bu sadece Hz. Musa için söz konusudur), rüya ve rüyette, ya melek aracılığı ile veya doğrudan ilahî kelâmı alma şeklindedir.

İslâm dininde de, vahyin kaynağı Allah'dır. Rüya-yı sâdika ise sadece vahyin başlangıcı döneminde görülen rüyalardır.

4. Peygamberlerin mesajları, ilâhî kuralların tebliğinden ve izâhından ibarettir. Peygamberler mesajlarında şahsî bir menfaat gütmemekte, karşındakileri sadece memnun etmeyi düşünmemektedirler. Onlar, ne gerekiyorsa, onu bildirip, hem müjde vermekte, hem de gerektiğinde kötü neticeleri haber vermektedirler.

5. İsrail peygamberleri, cemiyet içinde aktif rol oynamışlar, gerektiğinde dinî ve dünyevî yönetimi tenkid ederek, ilahî ahdin kurallarına uyulmasını istemişlerdir. Çünkü peygamber, Rab Yahve ile yapılan ahdin koruyucusu ve takipçisidir.

6. Dinler Tarihi açısından İsrail peygamberliğinin hususiyeti, farklı menşee ve üslubda olmalarına rağmen, uyumlulukları bin

yıla yakın bir süre devam eden, önemli şahsiyetlerden oluşan uzun bir zincir oluşturmalarıdır. İbranilerin tarih sahnesinde görünmesiyle birlikte ortaya çıkan peygamber tipi, bazı noktalar dışında, antik dönem aracı ve temsilcilerinden tamamiyle farklı bir yapı arz etmektedir.

7. İşaret edilmesi gereken bir başka husus da, İsrailoğullarının, bazı uygunsuz davranışları, peygamberlerine isnad etmeleridir. Lut, kızlarıyla zina etmekte, Hz. Davud, zina edip adam öldürmekte, Hz. Süleyman putlara tapmaktadır. Belki de bu sebeptendir ki Yahudiler, Lut'u peygamber kabul etmemekte, Davud ile Süleymanı da kral saymaktadırlar.

8. Yahudî kutsal metinlerindeki peygamberlik anlayışı, bu kitap Hristiyanlık tarafından da kutsal sayıldığı için, Hristiyanlarca da kabul edilmektedir. Ancak, Hristiyanlar, peygamberliğin, Malaki'den sonra da devam ettiğine, beklenen Mesih'in Hz. İsa olduğuna, Hz. İsa'dan sonra da gelecekte haber veren peygamberlerin mevcudiyetine inanmaktadırlar.

9. Ahd-i Atik'teki peygamberlik vasıflarıyla, İslâm'daki nübüvvet alâmetleri hemen hemen aynıdır. Peygamberlerle ilgili tabirler ile hakikî peygamberin özellikleri, her iki dinde de müştereken mevcuttur. Şu halde, sadece Ahd-i Atik'teki prensipler nazarı itibara alınsa bile, Hz. Muhammed'in, gerçek bir peygamber olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir çok Batılı tarafsız araştırmacı, artık, bugün bu kanaati taşımaktadır⁵³.

53 Birkaç yıl önce, Basetti-Sani adlı bir rahip, İstanbul'daki bir kilisede «Ahd-i Atik'deki peygamberlik vasıflarına göre Muhammed» adlı bir konferans vermişti. Bütün kilise temsilcilerinin bulunduğu bu konferansta o, «Muhammed, taşıdığı vasıfları, çevresindeki müşrik araplardan almış olamaz. O, Ahd-i Atik'deki peygamberlik vasıflarını taşımaktadır» demiş, bunun üzerine dinleyicilerin «o takdirde bizim durumumuz ne olacak?» sorusuyla karşılaşmıştı.